

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Erdina Marić

**RAZVOJ POČETNOGA ČITANJA I PISANJA KOD DJECE RANE I
PREDŠKOLSKE DOBI**

DIPLOMSKI RAD

Slavonski Brod, 2019.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Izvanredni diplomski sveučilišni studij ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja

**RAZVOJ POČETNOGA ČITANJA I PISANJA KOD DJECE RANE I
PREDŠKOLSKE DOBI**

DIPLOMSKI RAD

Predmet: Funkcionalni stilovi u jezičnoj komunikaciji

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Emina Berbić Kolar

Sumentor: dr. sc. Igor Marko Gligorić, poslijedoktorand

Studentica: Erdina Marić

Matični broj: 677

Slavonski Brod, rujan 2019.

SAŽETAK

U ovome radu pregledno ćemo prikazati razvoj vještina početnoga čitanja i pisanja te razvoj komunikacijskih vještina kod djece predškolske dobi. Rad govori o usvajanju jezika i govora kao najvažnijega preduvjeta za razvoj predčitačkih vještina te na koji način možemo poticati njihov razvoj. Nadalje, pojasnit ćemo važnost kvalitetnoga razvoja komunikacijskih vještina kroz cjeloviti pristup akcijskog istraživanja i suradnje s djecom, ali i usmjeriti na važnost poticajnog prostornoga okruženja i metodičkih postupaka odgojitelja. U radu s djecom važno je stvarati kvalitetno i poticajno okruženje za igru i učenje u dječjem vrtiću te je poticajna okolina važan preduvjet za razvoj svih djetetovih vještina, kao i vještina početnoga čitanja i pisanja.

SUMMARY

In this paper, we will outline the development of initial reading and writing skills and the development of communication skills in preschool children. The paper discusses the acquisition of language and speech as the most important precondition for the development of pre-reading skills and how we can encourage their development. Furthermore, we will clarify the importance of quality development of communication skills through a holistic approach of action research and collaboration with children, but also focus on the importance of a stimulating spatial environment and methodical procedures of educators. When working with children, it is important to create a quality and stimulating environment for play and learning in kindergarten, and a stimulating environment is an important prerequisite for the development of all children's skills, as well as initial reading and writing skills.

KLJUČNE RIJEČI

Govor, igra, predčitačke vještine, početno čitanje i pisanje

KEYWORDS

Speech, play, pre-reading skills, initial reading and writing

Sadržaj

UVOD	
1. ŠTO JE KOMUNIKACIJA I KOJE SU NJEZINE VJEŠTINE?	2
2. PREDČITAČKE VJEŠTINE	4
2.1. Faze usvajanja čitanja	6
2.2. Poticanje početnoga čitanja	7
3. VJEŠTINA ČITANJA	9
4. PREDUVJETI ZA RAZVOJ VJEŠTINE ČITANJA	11
4.1. Unutarnji izvori	12
4.2. Vanjski izvori	12
5. RAZVIJANJE PISANJA	14
5.1. Faze pisanja	15
5.2. Poticanje početnoga pisanja	16
6. ULOGA RODITELJA U RAZVOJU POČETNOGA ČITANJA I PISANJA	17
6.1. Zajedničko čitanje roditelja i djeteta	18
7. ULOGA ODGOJITELJA U RAZVOJU POČETNOGA ČITANJA I PISANJA	20
8. AKTIVOSTI ZA RAZVOJ POČETNOGA ČITANJA I PISANJA	21
8.1. Aktivnosti za razvoj početnoga čitanja	21
8.2. Aktivnosti za razvoj početnoga pisanja	22
9. AKCIJSKO ISTRAŽIVANJE	26
9.1. Predmet istraživanja	26
9.2. Sudionici akcijskog istraživanja	28
9.3. Cilj i zadaci istraživanja, istraživačka pitanja	28
9.4. Instrument i postupak istraživanja	28
9.5. Rezultati i rasprava	29
10. ZAKLJUČAK	30
11. LITERATURA	31

UVOD

Dobro ovladane vještine govorenja i slušanja najvažniji su preduvjet vještinama početnoga čitanja i pisanja. Bit svega, bit razvoja kod djeteta kreće iz obitelji te upravo zbog toga mi kao odrasle osobe, u samom kontaktu s djecom možemo nešto promijeniti. Iz prirodnog okruženja unutar kojega se djetetu usađuju prve socio–emocionalne veze, one imaju veliku i nezamjenjivu ulogu u interakciji i komunikaciji u odnosima odrasli–dijete. Uspješno ovladavanje komunikacijskim vještinama u predškolskoj dobi, temelj je za nadogradnju tih vještina u školskoj dobi, daljnjem školovanju i postizanju školske uspješnosti kod djece. Jezična i komunikacijska pismenost omogućit će djetetu ovladavanje svim nastavnim sadržajima. Cilj ovoga rada je definirati početne vještine čitanja i pisanja, istražiti nove metode i aspekte kako na kreativan način i kroz igru pomoći u razvijanju i poticanju tih vještina. Nadalje, u radu se spominju savjeti za praksu na koji način roditelji i odgojitelji mogu potaknuti na kvalitetniji razvoj vještina vezanih za pismenost kod djece rane predškolske dobi. Također, ono nama vrlo bitno, istražiti će se kako se kod djeteta predškolske dobi razvijaju vještine početnoga čitanja i pisanja, a to ćemo ispitati akcijskim istraživanjem, odnosno, praktičnim načinom da uočimo i dubinski sagledamo problem kako bismo vlastitim snagama potaknuli djecu na čitanje i pisanje te unaprijedili odgojno-obrazovnu praksu.

1. ŠTO JE KOMUNIKACIJA I KOJE SU NJEZINE VJEŠTINE?

Komunikacija je praktična uporaba jezika kao dogovorenog sustava znakova i simbola koji ima svrhu slanja i primanja poruka između dvije ili više osoba. Sam termin „komunikacija” potječe od latinske riječi „*communicare*” što znači učiniti zajedničkim ili učiniti općim. Glavno obilježje ljudske vrste je komunikacija i odnosi se na sporazumijevanje i izmjenu važnih informacija, izgrađivanje povjerenja, izgrađivanje odnosa i utjecaja na druge ljude, rješavanje konfliktnih situacija i postizanja dogovora, prenošenje osjećaja, misli i doživljaja. Komunicirati možemo na razne načine, a glavna podjela odnosi se na verbalnu i neverbalnu komunikaciju.

Djeca usvajaju materinji jezik sasvim spontano u svome prirodnome okruženju kroz interakciju s roditeljima, članovima obitelji i okolinom. Djeca čiji su roditelji pokazivali visoku odzivljivost na njihove potrebe u ranom djetinjstvu potaknuta su da više komuniciraju vokalno jer su upravo na taj način roditelji najviše u interakciji s djetetom. Okolina u kojoj se dijete osjeća sigurno voljeno i prihvaćeno bit će uvelike poticajna za djetetov daljnji razvoj. Kvalitetno i poticajno okruženje te odnos s odraslima dovodi do ranog iskustva u komunikaciji i potiče razvoj govora koji je neophodan za razvoj naprednijih oblika komunikacije tj. vještina čitanja i pisanja. Vještine komuniciranja uče se i nadograđuju kroz cijeli život. Slušanje, govor, čitanje i pisanje komunikacijske su vještine koje su povezane i međusobno zavisne te čine jednu cjelinu u usvajanju pismenosti. Vještine čitanja i pisanja temeljene su na govoru koji je urođen i ne treba ga podučavati. U ovo suvremeno, digitalno doba u kojemu živimo i u kojemu smo izloženi velikom utjecaju tehnologije jednostavno je nemoguće i nezamislivo ne komunicirati putem čitanja i pisanja.

Vještine čitanja i pisanja potrebno je podučavati i najveći preduvjeti za razvoj tih vještina izgrađuju se upravo u ranome djetinjstvu. Sposobnost razumijevanja i usvajanja jezika pomoći će djetetu da se kvalitetno uključi u zajednicu unutar koje obitava. Važno je stvoriti uvjete za kontinuirano učenje djece i odraslih jer ljudi aktivno uče sudjelujući u različitim socijalnim situacijama. Tradicionalno učenje zasniva se na pretpostavci da je ono posjed koji se nalazi u nečijoj glavi, dok suvremene teorije govore kako se proces učenja ostvaruje kroz društvene kontakte koji omogućuju bavljenje važnim pitanjima jer bez mogućnosti komuniciranja nema niti učenja. Učenje ne pripada jednoj osobi nego različitim konverzacijskim situacijama u kojima ljudi sudjeluju. Dobro razvijene komunikacijske

vještine jedan su od najvažnijih preduvjeta za izgradnju uspješnih međuljudskih odnosa, organizacijskih sposobnosti te napredovanja u poslu i karijeri.

2. PREDČITAČKE VJEŠTINE

Brojna istraživanja razvojne pismenosti prikazuju kako se čitanje počinje razvijati već u ranoj predškolskoj dobi i to mnogo ranije nego što započinje proces dešifriranja i šifriranja. Rezultati takvih istraživanja prikazuju kako je ovladavanje čitanjem i pisanjem kontinuirani proces koji se počinje razvijati već sa prvim znacima govora kod djeteta. Kasnije, sa razvojem pismenosti dijete sve bolje razumije svrhu i važnost komunikacije i njezinih oblika, kao i načina komuniciranja pomoću teksta, dogovorenih znakova te prenošenja govora u pisani oblik. Istraživanja razvojne pismenosti dovode nas do zaključka da je središnji proces pri učenju čitanja razumijevanje teksta te traženje smisla i značenja, a dešifriranje i šifriranje predstavljaju tehniku koju dijete usvaja tek onda kada traži smisao cjeline. Predčitačke vještine preduvjet su za razvoj čitanja sa razumijevanjem, a počinju se razvijati vrlo rano i to već između djetetove druge i treće godine. Kada se dijete od najranije dobi susreće s pisanim riječima putem slikovnica, časopisa ili natpisa u okolini, ono brzo počinje razvijati prve važne pojmove pismenosti. Proces čitanja kreće od cjeline prema dijelovima. Dijete prvo uči ispravno držati knjigu i okretati stranice, zatim uočava da se tekst razlikuje od slika, ono razumije da ono što je izrečeno može biti i napisano i da nam tekst prenosi određenu poruku. U početku djeca zamjećuju riječi kao vizualnu cjelinu, znaju granice između riječi i primjećuju oblik riječi, primjećuju da su neke riječi malo duže, a neke kraće. Uz zajedničko čitanje s roditeljima djeca prate tekst s lijeva na desno i od gore prema dolje. Na taj način djeca vježbaju svoje vještine slušanja i govorenja te na govornom području sve više napreduju. Poticanje govora proširuje fond riječi, djeca imenuje predmete, opisuje događaje i stvari, a razvija se mišljenje kao jedan je od najvažnijih preduvjeta kako bi se razvilo čitanje s razumijevanjem. U ovoj dobi razvija se i glasovna osviještenost za rimu.

U dobi od treće do pete godine djeca su u mogućnosti prepoznati i stvarati rimu, prepoznati i rastavljati riječi na slogove što nam je jasan pokazatelj razvoja fonološke svijesti koja se kod djece razvija. Dijete povećava interes za pisanu riječ, slova i knjige u dobi od pet do šest godina. U ovoj dobi govor je u pravilu gramatički i artikulacijski ispravan. Dijete je ovladalo osnovnom grafomotoričkom strukturom, množinom riječi, padežima, glagolskim vremenima i veznicima. Djeca imaju vrlo dobro razvijenu glasovnu osjetljivost, razlikuju zvukove prema intenzitetu, visini, izvoru zvuka te tako raste glasovna osviještenost i započinje zamjećivanje glasovne strukture riječi. Dijete počinje primjećivati koji je početni, a koji završni glas u riječi. Razvoj glasovne osjetljivosti neophodan je preduvjet za usvajanje procesa čitanja.

Čudina-Obradović u svome djelu „Kraljevna piše kraljeviću” (str. 10) izjavljuje kako je za čitanje „najvažnije raspoznavanje glasova u riječi, tj. glasovna osjetljivost.” Čudina-Obradović nam također pojašnjava kako je neophodno da dijete čuje svaki glas u riječi, da dijete zna rastaviti riječ na glasove i u istom ih poretku ponovno staviti u cjelinu – glasovima ili slovima. U predškolskoj dobi važno je dijete opskrbljivati pisanim sadržajem, bilo to putem izravnog čitanja ili samo posjedovanja knjiga, slikovnica, enciklopedija, postera i sl. važno je da dijete bude okruženo pisanim sadržajem i okruženo slovima, riječima i rečenicama. Takve aktivnosti omogućuju djeci da shvate važnost čitanja, dok neke aktivnosti koje su vezane uz tisak uče djecu da shvate važnost pisanja, poput oglasnih ploča ili lista čekanja koje djeci omogućuju da shvate uloge pisca i čitatelja.

Shematski prikaz pokazuje nam razvojne utjecaje na glavne sastavnice vještina čitanja i pisanja koje nam govori da je predškolsko okruženje bogato tiskovinama važan preduvjet za glasovnu osjetljivost koje dijete vodi prema šifriranju i dešifriranju te razumijevanju pročitanoa kojemu je krajnji ishod govor.

Shema 1. Razvojni utjecaji na glavne sastavnice vještina čitanja i pisanja (Prema Čudina-Obradović, Kraljevna piše kraljeviću, str. 12).

2.1. Faze usvajanja čitanja

1. FAZA CJELOVITOG PREPOZNAVANJA

Pri učenju tehnike čitanja dijete treba prvo razumjeti odnos između cijele riječi i njezina značenja, odnosno, dijete bi trebalo znati značenje cijele napisane riječi. To je logografska strategija koja je tipična za početničko čitanje: napisana riječ znak je za izgovorenu riječ. Takve naučene riječi kasnije se uklapaju u cjelinu teksta te tako dijete može "čitati" tekst te pri tome prepoznaje i pogađa prema smislu riječi koje je naučilo. Dijete pri tome čini mnoge pogreške i to je sasvim normalno. Riječ koju prvi put susreće pogađa prema mogućem smislu cjeline rečenice, a u slučajevima kada riječ stoji sama za sebe, ne može je ni pogađati.

2. FAZA POČETNE GLASOVNE RAŠČLAMBE

Nakon što je uočilo značenja cjelovite riječi, dijete obraća pozornost i na slova – glasove koji tvore riječ. U ovoj fazi dijete počinje pogađati riječi po smislu i po prvom glasu u riječi. To je početak glasovne raščlambe i on odražava povećanje svijesti o elementima koji tvore riječ.

3. FAZA PREVOĐENJA SLOVA U GLAS

U ovoj fazi dijete počinje primjenjivati abecedno načelo te je tako ovo ujedno najteža, ali i najvažnija faza u učenju čitanja. Primjenom abecednog načela dijete prepoznaje slovo i prevodi ga u njegovu glasovnu zamjenu. Ova je faza najteža je od prethodnih jer zahtijeva glasovnu raščlambu riječi i glasovno pamćenje. Tijekom učenja čitanja mnoga djeca i sama otkrivaju glasovni sustav riječi i metodu kako će riječ rastaviti i ponovno sastaviti u cjelinu. Kod neke djece potrebna je poduka u toj vještini, i to u obliku glasovnog (fonološkog) osvješčivanja i uvježbavanja glasovne raščlambe. Djeca koja imaju poteškoća sa svladavanjem ove faze imat će teškoće u čitanju tijekom cijelog školovanja pa i kasnije.

4. FAZA SLOŽENOG PREVOĐENJA GRAFIČKIH U GLASOVNE JEDINICE

U ovoj je fazi dijete već vješt čitač koji se u prevođenju slovo – glas rukovodi cjelinom gramatičke i sintaktičke strukture, a nove riječi izgovara i naglašava po analogiji s poznatima. U ovoj fazi dijete počinje rabiti tzv. ortografsku strategiju kojom čitač više ne

rastavlja napisanu riječ na grafeme, nego uočava pravopisne cjeline koje su mu poznate. Ortografska strategija kombinira logografske strategije i glasovne raščlambe te na taj način čitač lako i brzo čita cjelovito ono što prepoznaje otprije kao jezičnu i pravopisnu cjelinu, a kad mu se pojave nepoznate cjeline, sposoban je za njezinu brzu slovno - glasovnu raščlambu.

PISANJE	ČITANJE
Dijete (u glavi) čuje riječ: MAMA	Dijete vidi napisanu riječ MAMA
Dijete (u glavi) raščlanjuje riječ M-A-M-A	Dijete raščlanjuje riječ na slova M-A-M-A
Dijete mora znati da svakom glasu pripada neko slovo (A,B,C...)	Dijete mora znati da svakom slovu pripada jedan glas (A,B,C...)
Dijete pronalazi pripadajuća slova za glasove M,A,M,A	Dijete "čuje u glavi" glasove M,A,M,A
Dijete zamjenjuje svaki glas pripadajućim slovom (šifriranje)	Dijete zamjenjuje svako slovo dajući im glasom (dešifriranje)
Pojedinačne glasove povezuje u napisanu riječ MAMA (sinteza)	Pojedinačne glasove povezuje u pročitano riječ MAMA (sinteza)

Tablica 1.: Procesi koji čine bit čitanja i pisanja (Tablica u potpunosti preuzeta, Čudina-Obradović, Kraljevna piše kraljeviću, str. 12).

2.2. Poticanje početnoga čitanja

Razumijevanje i dešifriranje pisanoga jezika djeci možemo olakšati pažljivim odabirom slikovnica u kojima možemo uživati zajedno s njima; pronalaženjem raznih mogućnosti kako bi djeca mogla biti u kontaktu sa pisanom riječju; tako da uključimo priče i ostale oblike pisanoga jezika u druga područja odgojno-obrazovnog programa. Djeca će uživati u slikovnicama te će na taj način postupno razumijevati jezik slikovnica i važnih komponenata

priča. Kada odabiremo djeci slikovnice, onda mu dajemo mogućnost da ono uči. Takozvane *predvidive slikovnice* u kojima se tekst ponavlja omogućuju djeci da brzo zapamte riječi i predvide što će se dalje dogoditi. Uz pomoć odrasloga djeca tako mogu lako prepričati događaje iz priče i na taj način osjećati se kao pravi čitatelji. Nepredvidive knjige djeci obogaćuju rječnik i nude širu upotrebu jezika. Knjige u kojima postoji promjena ritma ili su pak bogate rimom potiču djecu na igre riječima i jezikom te im usmjeravaju pažnju na uočavanje sličnosti i razlika u zvučanju riječi. Kroz igru djeca stvaraju mrežu međusobnih veza i produbljuju svoje razumijevanje svijeta koji ih okružuje. Tako kroz dramske igre djeca mogu uvježbavati praćenje priča, ali i bogatiti svoj vokabular. Mogućnosti čitanja tako se ne odnose samo na korištenje knjiga i slikovnica, već i na to da je djetetova okolina bogata pisanim materijalima od novina pa sve do telefonskog imenika.

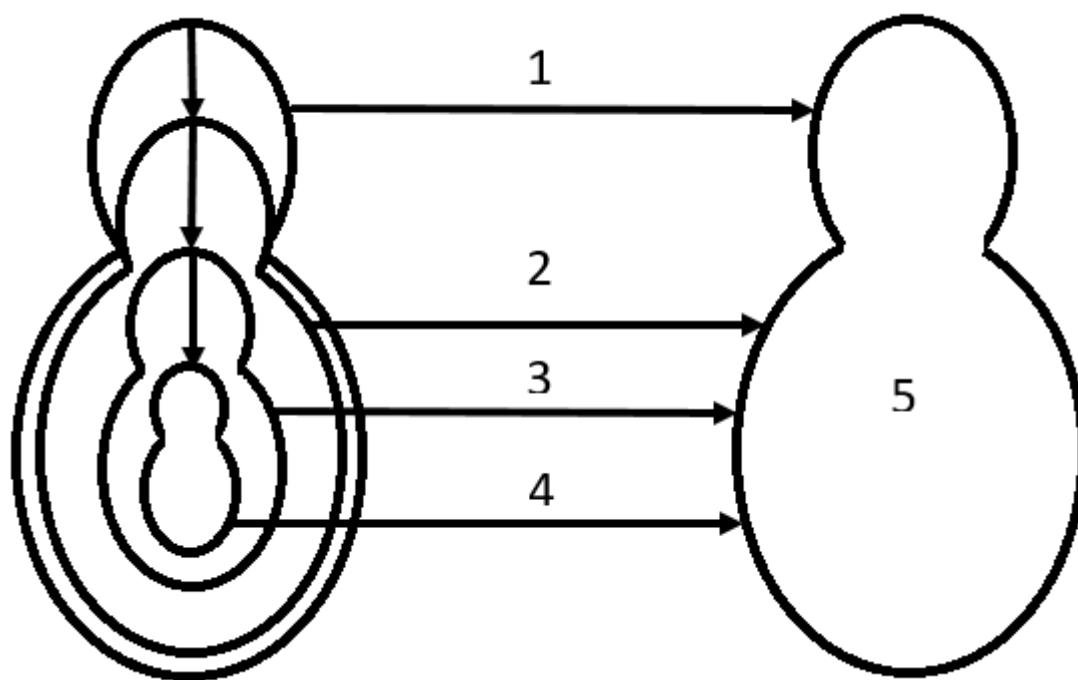
3. VJEŠTINA ČITANJA

Čitanje je vještina bez koje moderni čovjek ne može živjeti. Ovu vještinu važno je usvojiti u ranoj dječjoj dobi jer se upravo na njoj temelji djetetova spoznaja svijeta i mogućnost daljnjeg razvoja, a kasnije i profesionalnog razvoja. Vještina čitanja psihološki je proces koji obuhvaća mnogobrojne i složene procese, stoga se proces usvajanja čitanja dijeli na zasebne čitačke vještine među kojima su govor; razumijevanje svrhe i oblika pisma; glasovna osjetljivost; primjena abecednog načela (dešifriranje); pisanje (šifriranje) te glatko čitanje s razumijevanjem. Da bi došlo do razvoja čitanja, potrebno je prvo ovladati čitačkim vještinama i spoznati da postoji abecedno načelo koje nam govori da za svaki glas postoji jedno slovo i da postoji uvijek jedna, dogovorena poveznica između glasa i slova.

Čudina-Obradović (Igrom do čitanja, str. 15) govori kako je u našem suvremenom svijetu vještina čitanja važna kako bismo opstali. „Ali ta vještina nije posljedica biološkog, nego kulturnog razvoja čovjeka. Zato čovjek nema posebnu „čitačku sposobnost” kao što ima npr. numeričku ili verbalnu sposobnost. Pri čitanju se čovjek služi nizom različitih kognitivnih sposobnosti od kojih svaka sudjeluje u jednom dijelu, fazi ili aspektu aktivnosti čitanja.”

Možemo reći kako je pismenost jedno od najvažnijih područja djetetova obrazovanja te je zato važno poticajno okruženje od djetetove najranije dobi da zavole svijet knjiga, čitanje i pisanje. Govor je vještina koja je urođena i ne treba ga poučavati, ono će se razviti spontano kada je dijete izloženo govoru. Za tehniku čitanja važno je podučavanje jer ju dijete neće moći razviti samostalno bez pomoći odraslih. Za odrasle osobe koje su ovladale vještinom čitanja ta vještina je već postala automatizirana i jednostavna poput gledanja, već kada vidimo pisani tekst mi ga jednako tako brzo u svojoj svijesti pročitamo, ali za djecu učenje čitanja i pisanja nije nimalo jednostavno. Koliko je zapravo složeno pokazuje niz predčitačkih vještina koje se trebaju usvojiti kako bi djeca uopće mogla početi čitati.

U sljedećem shematskom prikazu pojasnit ćemo pet procesa obrade podataka pri čitanju koji se događaju istodobno.

1. Razumijevanje cilja čitanja
2. Procjena jesu li (pročitani) podaci u skladu s ciljem
3. Prepoznavanje značenja najmanjih misaonih jedinica (tvrdnji)
4. Prepoznavanje značenja riječi
5. Prepoznavanje smisla pročitane cjeline

Shema 2. Pet istodobnih procesa obrade podataka pri čitanju (Prema Čudina-Obradović, Kraljeva piše kraljeviću, str. 12).

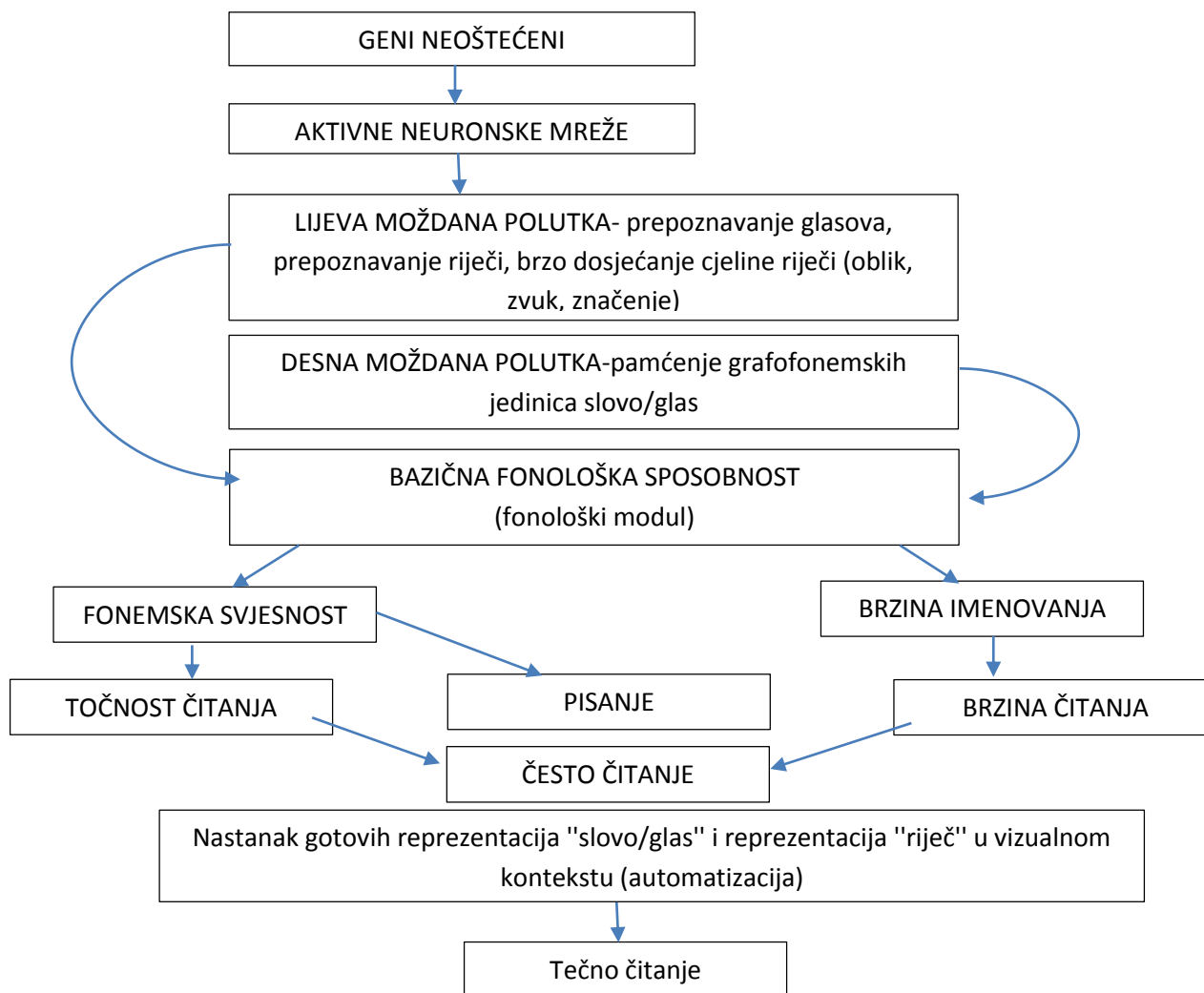
Prema kognitivnim istraživanjima čitanje je rezultat odvijanja pet paralelnih procesa. U modelu paralelne obrade procesi se odvijaju od širih prema užima. Šira razina prosljeđuje obavijesti užoj uz glavnu naznaku da se jedna ne može odvijati bez ostalih. U srži cijelog procesa je prepoznavanje (dešifriranje) riječi, odnosno, prema shematskom obliku najmanji oblik, u središtu svih ostalih.

4. PREDUVJETI ZA RAZVOJ VJEŠTINE ČITANJA

Istraživanja suvremenih spoznaja o čitanju ukazuju nam na dva izvora vještine čitanja:

1. UNUTARNJI IZVORI
2. VANJSKI IZVORI

Unutarnji izvori razvoja čitačkih vještina proučavaju se na tri razine: biološkoj, spoznajnoj i razini ponašanja. Biološka razina ovisi o biološkim preduvjetima i sposobnosti organizma, neoštećenih gena i neoštećene strukture i funkcije dijelova mozga u lijevoj i desnoj moždanoj polutki. Spoznajna razina ovisi o funkciji moždanih struktura. Bazična fonološka sposobnost se odnosi na percepciju i produkciju govora, fonemsku svjesnost (raspoznavanje glasova u riječi), kratkoročno pamćenje, brzinu imenovanja i pamćenja parova riječi. Ukoliko bilo koja od ovih sposobnosti nije razvijena onda se radi o fonološkom deficitu koji će uzrokovati slabije rezultate čitanja. Razina ponašanja promatra razvijenost čitačkih vještina. Ispituje se na nekoliko kriterija, : tečnost čitanja, točnost pisanja, brzina čitanja i tečnost čitanja.

Shema 3.: Shema nastanka čitanja u djece normalnih bioloških preduvjeta. U potpunosti preuzeta iz Čudina-Obradović, Psihologija čitanja, str. 15

4.1. Unutarnji izvori

Unutarnji izvori, odnosno čimbenici odnose se uglavnom na genske funkcije i neoštećenost funkcije i građe živčanih puteva. U obiteljima u kojima se pojavljuju poremećaji čitanja, postoji i mogućnost da su sposobnost čitanja i teškoće u čitanju uvjetovani nasljednim čimbenicima. Djeca i roditelji imaju jednake genske i okolinske čimbenike te se na taj način analiziraju aspekti čitanja koji su pod utjecajem gena i koji su posljedica okoline. Novija istraživanja vjeruju da postoji skup gena koji je odgovoran za govor, izražavanje i čitanje te su unutar tih gena utvrđeni geni koji su iznimno osjetljivi i koji kasnije mogu uzrokovati disleksiju.

„Pod vodstvom znanstvenice Sally Shaywitz (2003.) utvrđeno je postojanje dvije temeljne skupine živčanih puteva koji su aktivirani pri čitanju:

1. živčani putovi koji su aktivni u početku učenja čitanja i upravljaju prepoznavanjem pojedinačnih glasova u riječi
2. živčani putovi koji su aktivni pri tečnom čitanju i omogućuju brzo i neposredno prepoznavanje riječi.” (Vidović, A., *Predčitačke vještine u dječjem vrtiću*, str.11)

4.2. Vanjski izvori

Vanjski čimbenici odnose se na „čimbenike prenatalnog razdoblja, nematerijalnu i socijalnu okolinu ranoga djetinjstva, nenamjerno i namjerno podučavanje, školu i vršnjake te kulturne čimbenike kao što su vrijednosti i stavovi društva i pojedinih društvenih slojeva prema pismenosti i knjizi.” (Čudina-Obradović, *Psihologija čitanja*, str.27). U razvoju pojedinca važnu ulogu imaju i slučajevi poput bolesti, traume, selidbe ili neke za pojedinca specifične situacije. Uloga roditelja u sklopu vanjskih čimbenika ima najvažniju ulogu. U brojnim istraživanjima se pokazalo kako je kvaliteta djetetove okoline značajnija od nasljednih čimbenika. U slučajevima gdje je u obitelji bila prisutna disleksija i u kojima se ona nasljedno prenosila, djeca su kasnije bolje napredovala i postizala kvalitetan uspjeh. Kvalitetna djetetova okolina pridonosi kvalitetnom razvoju predčitačkih vještina i „nastanku svijesti o prirodi čitanja (ABC načelo, fonološka korespodencija, linearni redoslijed slijeva nadesno) i svijesti o smislu čitanja (prenošenje poruke, dobivanje obavijesti) omogućuje djetetu doživljaj zanimljivosti, ljepote i smiješnoga u pisanom tekstu, donosi mu ugodu i zadovoljstvo u zajedničkom doživljaju čitanja s roditeljima.” Djetetova uspješnost u početnom čitanju, ali i u

čitanju kasnije uvelike će ovisiti o tome jesu li roditelji i odgojitelji djetetu osigurali kvalitetno druženje.

5. RAZVIJANJE PISANJA

Kada pisanu riječ uvodimo u rad s djecom moramo obratiti pozornost na interes djece, sadržaj napisanoga, vezu napisanoga s drugim aktivnostima te jasnoću tiska. Tako će djeca pokazati veći interes za pisani tekst ako je on u vezi s nečime što njih zanima. „Pojam rane pismenosti među prvima upotrebljava Clay (1966. prema Whitehurst i Lonigan, 1998.). Jednostavno određenje daje Scarborough (2001.): rana pismenost odnosi se na preduvjete – sposobnosti i vještine bitne za ovladavanje čitanjem, a koje dijete stječe rano u životu, prije nego što započne formalni oblik poduke. ” (Lenček, Užarević, *Rana pismenost – vrijednost procjene*, str. 43).

Važno je da djeca još u najranijoj dobi zavole čitanje i pisanje jer će kasnije u životu nastaviti učiti u tom pravcu. Mnoga su pitanja i izazovi vezani za pisani jezik stavljeni pred odgojitelje i učitelje. Kada bismo kao obrazovni stručnjaci trebali započeti sa poučavanjem djece čitanju i pisanju? Jesu li djeca predškolskoga uzrasta premala za takve aktivnosti? Djeca se unutar predškolskog obrazovanja susreću sa pisanom riječi preko slikovnica ili natpisa u okolini te na taj način ona počinju razvijati prve važne pojmove pismenosti. Tako djeca uče da ono što je izrečeno može biti i napisano. Djeca koje još uvijek ne razumiju vezu između govora i pisma mogu biti zbunjena ako im se kaže da napišu ono što su rekla. Zato je važno da djeci omogućimo da mnogo puta izgovorenu riječ vide napisanu te će tako ubrzo shvatiti vezu između izgovorenih i napisanih riječi. Dok djeca listaju slikovnice, oni nauče razlikovati sliku od teksta, također uoče kako se tekst prati slijeva nadesno i odozgo prema dolje. Uz fonološku svjesnost i vezu između glasova i slova, djeca slijede predvidiv put u učenju pisanja, slično kao i kod učenja govora. Kada su djeca okružena pisanom riječi, ona sama prirodno počinju pisati, kao i govoriti. „Tempo razvoja pismenosti razlikuje se od djeteta do djeteta, ali faze u razvoju pismenosti imaju predvidiv redoslijed. To je uvijek isto, bez obzira na djetetov materinski jezik. ” (Moomaw, Hieronymus, *Igre čitanja i pisanja*, str.14).

Djeca često počinju pokazivati interes za pisanje i to već u ranoj predškolskoj dobi kada dovoljno razviju finu motoriku koja je potrebna za pisanje. U početku susreta sa piscim priborom djeca prolaze kroz nekoliko faza držanja olovke dok ne nauče pravilno držati olovku. U početku djeca hvataju olovku sa sva četiri prsta u čvrsti *hvatač šakom*. Kasnije uvježbaju *hvatač olovke sa tri prsta*. Djetetov način držanja olovke ne treba ispravljati jer niti jedan način držanja olovke kod djeteta nije potpuno neispravan niti manje zreo. Držanje olovke pokazuje nam trenutni stupanj djetetova razvoja i ono obično drži olovku kako mu je to najlakše. Djetetov prijelaz na pisanje možemo olakšati tako da prihvatimo sve njegove

napore kao dobrodošle te da mu pomognemo u usvajanju i uočavanju svih dijelova slova i riječi te da pisanje uključimo u što više svakodnevnih aktivnosti.

5.1. Faze pisanja

1. FAZA ŠARANJA

Faza šaranja djetetov je prvi pokušaj pisanja. Šaranjem dijete "piše" i to je slično fazi šaranja u likovnom izričaju ili fazi brbljanja u razvoju govora, ali je mnogo odmjeranije. Time djeca istražuju glasove jezika, a šaranje im omogućuje eksperimentiranje vizualnim izgledom pisanja.

2. FAZA LINJSKO/REPETITIVNOG CRTANJA

Ova faza ponekad se naziva i „faza osobnoga rukopisa”. U ovome stupnju razvoja pisanja dječje šaranje postaje čišće i počinje sličiti standardnom pisanju. Kao i u slučaju prve faze, tako se i u ovoj fazi razvoj pisanja može usporediti sa procesom razvoja govora. Važno je znati da dok djeca postaju svjesna kako pisanje izgleda oni poboljšavaju vlastite pokušaje pisanja.

3. FAZA OBLIKA SLIČNIM SLOVIMA

U trećoj fazi dječje pisanje postaje slično pravim slovima. Kako se približavaju sljedećoj fazi pisanja, možemo uočavati ispremiješana slova i oblike nalik slovima.

4. FAZA SLOVA I POČETNE VEZE IZMEĐU RIJEČI I SIMBOLA

Četvrta je faza faza reprodukcije slova i često djeca koriste samo jedno slovo za predstavljanje cijele riječi. Slova još uvijek nisu ispravno napisana, ali je vidljiva veza jedan naprema jedan između broja napisanih slova i broja riječi koje su tim slovima predstavljene. Vidljiva je jasna namjera da se slovima prikažu određene riječi.

5. FAZA VLASTITOGA PRAVOPISA

Kada djeca dođu u ovu fazu pisanja, onda jasno pokazuju da su uspostavili veze između glasova i slova. Prvi glasovi koje djeca predstavljaju obično su suglasnici s početka riječi. Kasnije dodaju još više suglasnika, a kasnije i samoglasnike. Moguće je izostavljanje glasova

ili pak da neke glasove predstave krivim slovima. Takve pogreške pokazuju da djeca već mnogo znaju o gramatičkim pravilima.

6. FAZA STANDARDNOGA PRAVOPISA

Na kraju djeca ipak shvate da riječi imaju određeni raspored slova. Predškolska djeca mogu zapamtiti poredak slova u nekim riječima vezanim uz obitelj kao na primjer mama, tata, maca, baka i slično. U slučajevima kada djeca imaju mnogo toga za reći, ona se mogu vratiti u prethodnu fazu pisanja. Faza "osobnoga rukopisa" mnogo je brža nego pravo pisanje slova ili riječi. Brži napredak u fazama pisanja uvelike omogućuju materijali koji su mu dostupni.

5.2. Poticanje početnoga pisanja

Odrasli imaju veliku ulogu u poticanju djece na pisanje pa su tako roditelji, odgojitelji i ostali odrasli vrlo važni modeli u olakšavanju prilagodbe na razvoj pisanja. Strategije koje to olakšavaju odnose se na to da je svako djetetovo pisanje i njegov svaki oblik jednako vrijedan; djecu se treba poticati da riječi i slova dijele na manje dijelove; te da osiguravaju prikladne modele i mnogo prilika za pisanje što uključuje i poticajni prostor za pisanje. Odrasli trebaju shvatiti tijek razvoja vještine pisanja kod djece i samo će na taj način prihvatiti sve dječje pokušaje pisanja kao dijelove cjelovitog razvojnog procesa. Roditelji i odgojitelji trebali bi pohvaljivati svaki dio, odnosno svaku fazu pisanja kod djeteta jer će im tako dati poticaj za daljnje učenje i vježbanje. Od samoga početka, od samoga susreta sa olovkom, djeca se trebaju osjećati sposobnim za pisanje, a mi kao odrasli trebamo im to i omogućiti.

U svladavanju vještine pisanja neće sva djeca biti jednako uspješna, neka će djeca napredovati brže kada im se izdvoje slova ili riječi. Neka će djeca sa iščekivanjem priželjkivati napisati ili prepisati slova svoga imena dok će druga djeca biti zbunjena i preplašena pred takvim zadatkom. Djecu možemo poticati i pomoći im na način da ih usmjerimo na određena slova u riječi, uputimo ih u to kako izvršiti zadatak. Kada im pomažemo, trebamo biti pažljivi jer djeca trebaju mnogo vremena i prilike za rukovanje priborom za pisanje prije nego li počnu sa pravim pisanjem. Djeca imaju volju za pisanjem kada smatraju da za to postoji razlog. Kada ih okružimo pisanim materijalima tijekom svih drugih aktivnosti, onda ih potičemo da koriste pisanje kao redoviti i sastavni dio svoje igre.

6. ULOGA RODITELJA U RAZVOJU POČETNOGA ČITANJA I PISANJA

Roditelji su djetetovi prvi učitelji i modeli prema kojima djeca razvijaju sliku o sebi. Uloga roditelja u komunikaciji s djetetom ima najveću i nezamjenjivu ulogu u njegovu odgoju i obrazovanju. Prema znanstvenim istraživanjima, govor u obitelji jedna je od najvažnijih sastavnica čitačke sposobnosti koja osim materijalnih uvjeta u obitelji može imati još veći i značajniji doprinos u razvoju djeteta. Obiteljsko ozračje sa svim svojim stavovima, ponašanjem, navikama te materijalnim mogućnostima utječe na djetetov razvoj u emocionalnom, socijalnom i kognitivnom pogledu. Socio-ekonomski status obitelji se u velikom broju istraživanja iz područja psihologije i sociologije navodi kao najvažniji čimbenik vezan za utjecaj na razvoj čitačkih vještina, školsku uspješnost i daljnje akademsko napredovanje djece što za pretpostavku ima da su djeca obitelji slabijeg imovinskog stanja ugroženija. Prema suvremenim istraživanjima osim materijalnih karakteristika u obitelji, poput prihoda, obrazovanja roditelja, opremljenosti doma poticajnim igračkama i knjigama istražuju se i sastavnice poput ljudskih i vremenskih resursa za bavljenje djecom i oblika govorne i emocionalne interakcije s njima. Postoji raskorak između sastavnica jer u obiteljima u kojima je izvrsna opremljenost okoline nemamo izvrsne rezultate kod djece, jer zbog profesionalne zauzetosti roditelja nedostaju ljudski i vremenski resursi, govorni poticaji, malo zajedničkog čitanja i uživanja u zajedničkim aktivnostima. U obiteljima nižeg materijalnog statusa, dijete može imati bogatiju interakciju i govorni poticaj iz okoline u obliku pričanja priča, prepričavanja događaja i razgovora za obiteljskim stolom što djetetu pruža velike mogućnosti za razvoj komunikacijskih vještina. „Zato moramo napustiti pojednostavljeno mišljenje da je siromaštvo, nisko obrazovanje i slaba opremljenost kućanstva te jednoroditeljska obitelj siguran put u čitačku i obrazovnu neuspješnost, a da materijalno bogatstvo, obrazovanost i cjelovitost obitelji jamči školski uspjeh i kvalitetan čitački razvoj.” (Čudina-Obradović, *Psihologija čitanja*, str. 49).

Odgoj djece za svakoga je roditelja veliki izazov. Istraživanja koja su ispitivala povezanost roditeljskih stilova u ostvarivanju odgojnih ciljeva upućuju na to da autokratsko roditeljstvo koje je usmjereno samo na poslušnost kao važan odgojni cilj smanjuje uspješnost u čitanju što je iznimno izraženo u predškolskoj dobi. Istraživanja su također pokazala da djeca koja su uživala u toplom roditeljstvu usklađenim s njihovim potrebama da su pokazivala veliku uspješnost u čitanju, pisanju, ali i drugim školskim predmetima. Najnovija istraživanja koja se bave govornim i jezičnim razvojem kod djece govore kako djecu ne treba izravno poučavati

nego je važno da cjelokupni razvoj djetetovih vještina razvijamo putem njegove osnovne aktivnosti, a to je igra. Poticajnost obiteljske okoline smatra se glavnim elementom djetetove uspješnosti u razvoju predčitačkih vještina, a poslije i u školskom uspjehu. Dva važna elementa utječu na razvoj čitanja i pisanja kod djeteta, a to su opremljen dom i okolina tiskovinama i materijalima za čitanje i pisanje te zajedničko čitanje s djetetom. Roditelji uvijek imaju nedoumice oko vremenskog razdoblja kada djetetu početi čitati, kada je zapravo najoptimalnije vrijeme za to. Mnogi izvori navode kako je druga godina života izvrstan početak za čitanje djeci. Zajedničkim čitanjem djeteta i roditelja stvara se opuštena atmosfera puna povjerenja, stvara se ljubav prema knjizi i čitanju, a ta ljubav važna je za daljnju motivaciju djeteta. Razgovori roditelja i djeteta tako su složeni i bogati jer se faza čitanja izmjenjuje s fazom razgovora o slikama i tekstu.

6.1. Zajedničko čitanje roditelja i djeteta

Poticajno i zajedničko čitanje djeteta i roditelja vrlo je važno. Roditelji su najvažniji modeli koji djetetu približavaju čitanje i susret s knjigom i pisanom riječi. Postoji nekoliko načela koja su važna i potrebna prilikom poticajnog čitanja djetetu. U svojstvu prvoga načela važno je da je dijete aktivno unutar samoga procesa čitanja, nikako nije dobro da je dijete pasivni slušač. Uloga roditelja je da djetetu postavlja pitanja o djelu, nego da dopusti da dijete samo mirno sjedi i sluša. Kao drugo načelo važno je da govor roditelja mora sadržavati puno više od samoga teksta. Roditeljski govor mora potaknuti dječji govor i reagirati na njega proširenjem, objašnjenjem, davanjem i pohvalom. Kao treće i posljednje načelo izdvojili bismo zahtjeve za samostalnim govorom djeteta koji se postupno povećavaju te će dijete tako zahtijevati sve veću samostalnost prilikom izražavanja.

Važno je da roditelj pruža djetetu ispravan govorni model, bez tepanja i iskrivljivanja govora. Kada dijete nešto ne izgovori pravilno, važno je da ga ne ispravljamo jer tako možemo narušiti njegovo samopouzdanje, a dijete će razvojno prirodno do pete godine usvojiti usavršiti sve glasove koje nepravilno izgovara. Slikovnica je djetetova prva i najvažnija knjiga, ona je prostor u svijet, ona djetetu otvara vidike i pruža mu mogućnosti za istraživanje i igru. Slikovnica je u punom smislu prilagođena djetetovu razvoju. Zato je važno da u početku čitanja djetetu, roditelj započne sa slikovnicom, ali i sa dijaloškim čitanjem slikovnica koje je vrlo važno. Dijaloško čitanje jedna je od omiljenih aktivnosti djece i njihovih roditelja te ujedno i način čitanja kroz koje dijete postaje roditeljev ravnopravan

partner u čitanju, što znači da može izreći svoje mišljenje u bilo kojem trenutku te postaviti pitanja koja ga zanimaju u vezi s pričom. Kroz dijaloško čitanje izmjenjuju se faze čitanja i faze razgovora o pročitanoj tekstu i ilustracijama u slikovnici te u razgovorima s djecom o pročitanoj roditelji trebaju rabiti pitanja otvorenoga tipa kako bi dijete potaknuli na razmišljanje i kritičko mišljenje. Zajedničko čitanje slikovnica kod djeteta razvija njegove govorne sposobnosti koje su nužan preduvjet razvoju čitačkih sposobnosti. Kod poticajnog čitanja korisno je aktivno sudjelovanje gdje roditelj djetetu postavlja pitanja. Uloga roditelja u dijaloškom čitanju je da postupno uvodi dijete u sve složeniju upotrebu riječi koja počinje od toga da traži od djeteta da imenuje stvari i bića pa sve do toga da roditelj traži od djeteta da samostalno opisuje događaje i ilustracije. Kod čitanja je važno da dijete gleda u slikovnicu i prati tijek priče.

7. ULOGA ODGOJITELJA U RAZVOJU POČETNOGA ČITANJA I PISANJA

Svako dijete je kompetentno, kreativno i aktivno na svoj način. Svakom djetetu treba poticaj, zato kažemo da je dijete biće koje govori sto jezika. Svako dijete ima svoj jedinstveni način izražavanja svojih misli, osjećaja i ideja. Najvažnija uloga odgojitelja je pokazati otvorenost prema djetetu i stvoriti toplo emocionalno ozračje koje će djetetu dati do znanja da je ono prihvaćeno. Važno je da odgojitelj bude otvoren za potrebe djeteta, da ga pažljivo sluša i poštuje te da uvažava sve djetetove interese i ideje. Zadaća odgojitelja je osigurati djetetu boravak u dječjem vrtiću gdje će se ono osjećati sretno i samim time odgojitelj će stvoriti poticajno okruženje za djetetov razvoj.

Odgojitelji i stručni suradnici su kroz svoju refleksivnu praksu počeli osmišljavati različite metode i materijale za opismenjivanje djece u dječjim vrtićima. Refleksivna praksa uključuje proces kritičkog promišljanja koji su postupci dobri i poticajni te što možemo promijeniti kako bismo unaprijedili naš odgojno obrazovni rad koji odgojitelje čini nositeljima promjena unutar odgojno-obrazovnog sustava, povećava stručne kompetencije u rješavanju problemskih situacija i teži cjeloživotnom obrazovanju. Prostor u kojemu borave djeca trebao bi biti poticajno strukturiran te omogućavati djetetu slobodu i izbor u kreativnom izražavanju. Poticajno predškolsko okruženje je okruženje u kojemu odgojitelj stvara situacije i prilike u kojima će dijete moći glasno govoriti poput govornih igara, dramatizacije i igre ulogama. Pričanje i čitanje priča, a zatim i prepričavanje priča zajedno s djecom pruža im mogućnost da svrstavaju događaje u određeni redoslijed, razvijaju vještine slušanja, pamćenja i prepričavanja događaja. Pjevanje pjesmica i prepoznavanje rime ima važnu ulogu u razvijanju glasovne osjetljivosti. Likovne aktivnosti poput bojanja, rezanja škarama, lijepljenja te rukovanja raznim materijalima idealne su za djecu jer ona osim zabave pružaju jedinstven način za usavršavanje fine motorike.

Okolina također mora biti obogaćena pisanim sadržajima, slikovnicama, knjigama i časopisima te bi svi ti materijali trebali biti na policama i dostupni djeci kako bi ih mogli samoinicijativno koristiti. Pismenost se razvija i proteže kroz sve aktivnosti u radu s djecom. Učenje čitanja i pisanja uključuje dramske igre, likovno izražavanje, rukovanje raznim materijalima, prirodoslovne igre, glazbu i pokret. Možemo reći kako je pismenost jedno od najvažnijih područja obrazovanja te je zato poticajno okruženje važno da djeca zavolje čitanje i pisanje.

8. AKTIVOSTI ZA RAZVOJ POČETNOGA ČITANJA I PISANJA

8.1. Aktivnosti za razvoj početnoga čitanja

„Bijele pčele”

Razvila zima
zastave dima,
pa bijele pčele
crta po njima

A bijele pčele,
putnice smjele,

s barjaka Snješku
na rame djele.

Pčelice lete,
sjevernjak mete.
Na Snješku sjaje
čađ-epolete.

(Aktivnost u potpunosti preuzeta iz knjige Igre čitanja i pisanja, Moomaw, Hieronymus).

„Mjesec”

Kao lopta, kao kugla
srebrnasta i okrugla,
ko prijatelj što nas tješi
svisoka se mjesec smiješi.

Katkad virne u moj stan,
pokloni mi neki san,

pa nečujno ode van
prije nego svane dan.

Onda dođe vrijeme krize,
pa počinje da se grize,
da mršavi, da se tanji,
Da se jako, jako smanji,
kao da se na smrt sprema
i kad misliš da ga nema,
opet počne da se jača,
opet počne da se vraća
i opet je srati drug
Nasmijani srebrn krug.

(Aktivnost u potpunosti preuzeta iz knjige Igre čitanja i pisanja, Moomaw, Hieronymus).

Igra „Zadana rima”

Jedan igrač ostalima "zadaje" riječi na koje oni moraju odgovoriti novom riječju, ali u rimi. Primjerice, prvi igrač: most, drugi igrač: kost; prvi igrač: zlato, drugi igrač: blato. Kad drugi igrač ne može pronaći smislenu riječ u rimi, zbrajaju se njegovi žetoni dobiveni za svaku riječ u rimi i uloge se zamjenjuju.

8.2. Aktivnosti za razvoj početnoga pisanja „Džepne priče”

OPIS

Džepne priče omogućuju djeci da vlastite riječi vide napisane i da povežu riječi koje su izgovorili s onima koje su napisane. Za ovu vrstu aktivnosti potrebno je papir na dnu zavrnuti prema gore, oko pet centimetara i zalijepiti tako da se dobije džep. Svako dijete nešto nacrtati i zatim vam diktira rečenicu vezanu za taj crtež, a vi je napišete na džep. Tada još jednom iste riječi, ali svaku posebno, napišete na komadiće papira, dijete ih pridruži napisanim riječima i pospremi ih u džep. Djeca mogu na drugi papir prepisati riječi ili dodati u džep nešto svoje.

DJETETOVA DOB

Ova aktivnost prikladna je za djecu mlađe i starije predškolske dobi te neke učenike prvoga razreda.

MATERIJAL

- Papir u prirodno smeđoj boji veličine 22 x 30 cm, zavrnut na dnu tako da se oblikuje džep
- Komadi papira za duplikate riječi koje će dijete pridružiti riječima napisanim na džepu
- Flomasteri.

ŠTO OČEKIVATI

Dijete će s veseljem pridruživati riječi napisane na komadićima papira onima koje su napisane na njegovu džepu. Neka djeca će prepisivati pojedinačne riječi ili potpune rečenice. Neke će stvarati vlastite priče pomoću slikarskog ili pisaćeg pribora. Djeca će gledati i džepne priče svojih prijatelja. Neka će uočiti i rečenične znakove te mjesto pojedinih riječi u rečenici.

PRILAGODBE

Ako su djeca starija, možete napisati rečenicu na džep i tako dati jasan model, a ona neka sama napišu duplikat riječi koje će pospremiti u džep.

KOMENTARI I PITANJA ZA DODATNO RAZMIŠLJANJE

Reci mi nešto o svojoj slici. Ja ću napisati na džep ono što mi ti kažeš. Možeš li na džepu pronaći riječ koja je ista kao i ova? Pogledaj riječ "i". To je i riječ i slovo.

KOMENTARI I PITANJA ZA RAZVOJ FONOLOŠKE SVJESNOSTI

Slušaj glas kojim počinje ova riječ. Koje nam je slovo potrebno? Koje glasove čuješ u novoj riječi? Možeš li u svojoj rečenici pronaći još neku riječ koja počinje istim glasom kao i ova? (Jasno izgovorite početni suglasnik).

DODATNE AKTIVNOSTI

U kutak za pisanje ili slikanje možete staviti papir s džepom. Djeca će možda sama htjeti napraviti još jednu džepnu priču. Pročitajte džepne priče pred ostalom djecom. Djecu uvijek zanima što su napisali njihovi prijatelji. Napravite zajedničku džepnu priču. Djeca mogu surađivati u izradi slike i diktirati vam kratku priču vezanu uz sliku. Vi napravite džep na dnu papira i napravite kartice s pojedinim riječima koje će djeca pridruživati napisanom i zatim pospremiti u džep.

KORISTAN SAVJET

Papir zavrnite prema gore najmanje 5cm jer će vam inače kartice s riječima ispadati.

(Aktivnost u potpunosti preuzeta iz knjige Igre čitanja i pisanja, Moomaw, Hieronymus, str. 102-103).

„Naša pošta”

OPIS

Poštanski sandučići i kuverte sigurno će potaknuti djecu na pisanje. Za ovu aktivnost dramski kutak pretvorite u poštanski ured sa sandučićem za svako dijete. U pribor morate uključiti papir, kuverte, poštanske marke iz novinskih reklama i torbice koje sliče na poštanske torbe.

DJETETOVA DOB

Ova je aktivnost najprikladnija za djecu mlađe i starije predškolske dobi.

MATERIJAL

- Poštanski sandučići napravljeni od odbačenih dasaka, od praznih kartonskih ambalaža za mlijeko ili sokove, ili od rastavljene police.
- Pisaći pribor, kao što su papir, kuverte, flomasteri, olovke i marke izrezane iz novinskih oglasa.
- Torbice koje će poslužiti kao poštanske torbe.
- Plave košulje ili jakne umjesto prave poštanske uniforme.

ŠTO OČEKIVATI

Sva djeca će, bez obzira na to kako pišu, pisati poruke i stavljati ih u poštanske sandučiće svojih prijatelja. Mnoga će djeca gledati imena na sandučićima i pokušati ih prepisati na kuverte. Neka će preuzeti ulogu poštara. Pažljivo će gledati imena na sandučićima i pokušavati dostaviti poštu na pravu adresu.

PRIILAGODBA

Prvoškolci će se možda htjeti dopisivati s drugim razredima.

KOMENTARI I PITANJA ZA DODATNO RAZMIŠLJANJE

Ova poruka je za Brunu. Možeš li mi pomoći da pronađem njegov sandučić? Možeš li pomoći Marku da pročita poruku koju si mu napisao? Možeš uzeti košaricu u kojoj su kartice s imenima pa će ti biti lakše napisati imena prijatelja.

KOMENTARI I PITANJA ZA RAZVOJ FONOLOŠKE SVJESNOSTI

Napisat ću "bok" na svoju poruku. Pomozi mi oko glasova u toj riječi. Što misliš, kojim slovom počinje riječ "voli"? Slušaj me dok izgovaram.

(Naglasite početni glas u riječi koju dijete pokušava napisati). U mojoj poruci piše "vli". Izgovorit ću svaki glas i vidjeti je li to točno. Mislim da piše "Voli te Nina."

DODATNE AKTIVNOSTI

Čitajte djeci slikovnice o pošti. Napravite matematičku igru s temom pošte. Neka djeca crtaju crtež ili napišu poruku i pošalju je kući. Odšecite do pravog poštanskog sandučića i pošaljite

pravom poštom. Opremite kovčežić za pisanje s temom pošte. Napravite veliku poštansku slikovnicu.

KORISTAN SAVJET

Dodatno možete potaknuti dijete na početno pisanje tako da sami stavite poruku u njegov sandučić.

(Aktivnost u potpunosti preuzeta iz knjige Igre čitanja i pisanja, Moomaw, Hieronymus, str. 120-121).

9. AKCIJSKO ISTRAŽIVANJE

Najvažniji zadatak djeteta u predškolskom obrazovanju je usvajanje razvojne pismenosti i predčitačkih vještina koje će mu kasnije pomoći da lakše usavrši vještine čitanja i pisanja. Priprema podrazumijeva postupno usvajanje predčitačkih vještina koje su preduvjet za usvajanje čitanja. Razvijenost (nerazvijenost) predčitačkih vještina mogu nam biti jasan znak hoće li dijete imati teškoće u usvajanju čitanja. Predčitačke vještine podrazumijevaju osjetljivost za smisao i karakteristike pisanog jezika, a dijete ih usvaja postupno i kroz igru. Važno je naglasiti da je kvalitetna okolina ona koja pridonosi razvoju predčitačkih vještina. Dijete mora biti okruženo odraslima koji čitaju, pišu i pismeno komuniciraju s ostalima te biti uključeno u te aktivnosti (čitanje priča). Istraživanjem smo pokušali na kreativan način preurediti sobu dječjeg boravka i centar početnoga čitanja i pisanja, strukturirati tako da su svi sadržaji za početno čitanje i pisanje dostupni na jednome mjestu. Po dolasku u skupinu, na osnovu uočenog problema da djeca ne koriste slikovnice, knjige i dostupne sadržaje, primjenom ove aktivnosti i uključivanjem djece u izradu novog centra želimo ih motivirati i nadamo se da će im se povećati interes. U radu je prikazano akcijsko istraživanje o interesu djece o predvježbama čitanja i pisanja na temelju mirnog kutka za čitanje i pisanje obogaćeno raznim čitačkim i grafomotoričkim sadržajima. Prema zatečenom stanju i malom interesu djece za čitanje i pisanje, željeli smo preoblikovanjem prostornih sadržaja povećati kvalitetu i interes za pisanu riječ. Važno je potaknuti interes za čitanje i pisanje već od najranije dobi. U radu s djecom važno je kvalitetno poticajno okruženje za učenje i igru u dječjem vrtiću kao i socio-pedagoški aspekt u odnosu odgojitelja i djeteta. U istraživanju je primijenjen situacijski pristup jer je djeci važno omogućiti što više zajedničkih aktivnosti odgojitelja i djeteta uz interakciju i komunikaciju koja omogućuje stimuliranje govornog, intelektualnog i socio-emocionalnog razvoja. U pozitivnom socio-emocionalnom ugođaju i odgovarajuće osmišljenim materijalnim poticajima dijete postupno samo inicira socijalnu interakciju. Istraživanjem se pokušalo odgovoriti na pitanje hoće li promjena okoline i centra za početno čitanje i pisanje utjecati na interes djece za slikovnicama i pisanim sadržajima te koga će više zanimati preuređeni centar, dječake ili djevojčice?

9.1. Predmet istraživanja

Odrađujući stručno pedagošku praksu u DV "Kosjenka" u Slavonskom Brodu u skupini djece od 5 do 6 godina uočila sam problem da u skupini nemaju u potpunosti opremljen centar za početno čitanje i pisanje te da se djeca ne koriste slikovnicama. Sve slikovnice i knjige bile su

složene na jednoj polici, jedna na drugu i nisu motivirale djecu na igru i učenje. Proučavajući kreativne načine strukturiranja poticajnog prostora pronašla sam način kako preoblikovati prostor početnoga čitanja i pisanja na kreativan način kako bih povećala interes djece da više borave u tom centru i zainteresiraju se za sadržaje koji se nalaze u tom centru. Osobno smatram kako je djeci važno pružiti sve potrebno u pripremi za polazak u školu, a odlučila sam provesti akcijsko istraživanje kako bismo djeci omogućili lakše usvajanje gradiva za predčitačke vještine jer one imaju veliku ulogu u budućoj čitačkoj i školskoj uspješnosti djece.

Fotografija 1.: Stanje koje sam zatekla u skupini

9.2. Sudionici akcijskog istraživanja

Sudionice ovoga akcijskoga istraživanja, a ujedno i moje kritičke prijateljice bile su odgojiteljice koje borave u skupini. Obje odgojiteljice u ovome dječjem vrtiću rade već nekoliko godina i imaju do deset godina radnoga staža.

U istraživanju su sudjelovala djeca odgojne skupine u dobi od 5-6 godina, skupina broji 32 djece, od kojih je 15 djevojčica i 17 dječaka.

9.3. Cilj i zadaci istraživanja, istraživačka pitanja

Cilj istraživanja bio je povećati interes djece za predčitačke aktivnosti, učenje i igru kroz slikovnice. Osim navedenoga, jedan od ciljeva bio je promatrati interes djece nakon što smo preuredili centar početnoga čitanja i pisanja.

S obzirom na cilj istraživanja formulirana su sljedeća istraživačka pitanja:

1. Hoće li promjena okoline i centra za početno čitanje i pisanje utjecati na interes djece za slikovnicama i pisanim sadržajima?
2. Koga će više zanimati centar, dječake ili djevojčice?

9.4. Instrument i postupak istraživanja

Istraživanje je provedeno u razdoblju od 6. do 10. svibnja, 2019. u DV "Kosjenka" u Slavonskom Brodu. U istraživanju je korišten situacijski pristup te metoda promatranja. Djeca ne posjećuju centar početnoga čitanja i pisanja te da je smanjena njihova zainteresiranost za pisanu riječ u odnosu na druge aktivnosti i sadržaje. Polica sa slikovnicama bila je u sklopu dramskog centra, a materijali za grafomotoričke aktivnosti bili su na drugoj strani SDB. Nakon promatranja i ustanovljenog problema, s odgojiteljicom, ujedno i kritičkim prijateljem dogovorila sam se da ćemo preurediti centar početnoga čitanja i pisanja na nov i kreativan način, kako bi svi materijali, slikovnice za početno čitanje i pisanje bili dostupni na jednome mjestu i kako bi djeca sama mogla uzimati slikovnice. Izradit ćemo drvo od materijala koje sam pripremila koje će krasiti SDB i biti mjesto za odmor i opuštanje uz slikovnice koje su prilagođene dobi. Materijale koje sam koristila bili su hamer papiri, krep papir u zelenoj, smeđoj i bijeloj boji, a za aktivnosti sam koristila grafomotoričke listove, likovni pribor, škare i ljepilo. U istraživanje uključujem djecu koja zajedno sa mnom izrađuju pompone koji će krasiti krošnju drveta. Nakon što smo izradili drvo unutar centra, napravili smo oblak s kapima, a u svakoj kapi nalazi se po jedno slovo abecede. Nakon što smo uredili cijeli centar,

obogatili smo ga sadržajima poput grafomotoričkih listova, slikovnica te sadržajima za kreativno izražavanje.

9.5. Rezultati i rasprava

S obzirom na stanje koje sam zatekla unutar skupine, stanje nakon što smo izradili drvo za predčitačke i grafomotoričke aktivnosti, situacija u skupini puno se promijenila. Djeca su postala zainteresirana za novi centar te su sama predlagala još mogućih aktivnosti i rješenja poput toga da izrađujemo cvijeće od papira kako bismo dodatno napravili cvijetnjak. Aktivnosti koje su im bile ponuđene bile su im zanimljive, a djeca su pokazala interes za izrađivanjem novoga centra. U centru su uglavnom boravila sva djeca. Djevojčice su više bile zainteresirane u početku kada smo tek krenuli praviti centar, nakon toga su se uključili i dječaci. Dječaci su komentirali kako im se novi centar sviđa. Izradili smo oblak sa cijelom abecedom kako bi djeca kada igraju glasovne igre prepoznavanja prvog i posljednjeg glasa u riječi mogla upoznati i sa grafemima i početi pridruživati odgovarajući glas odgovarajućem grafemu što je preduvjet početne sinteze i analize – čitanja. Nakon što smo uredili i opremili novi predčitački centar, djeci sam pročitala slikovnicu "Perolagana noć" nakon koje smo imali radionicu u kojoj smo izrađivali anđele i tako vježbali pincetni hvat kao preduvjet za razvoj grafomotoričkih sposobnosti. Moji kritički prijatelji, odgojiteljice Mira i Sanja prihvatile su moju ideju za preuređenje centra .

Fotografija 2.: Djeca pomažu izraditi novi centar za početno čitanje i pisanje

Fotografija 3.: Konačan izgled centra za početno čitanje i pisanje

10. ZAKLJUČAK

Kako bi djeca spoznala interakciju, ali i dulje ostala u samom procesu komunikacije, važno je da se odgojitelji i roditelji "odmaknu" od standardnih autoriteta kako bi djeca više uživala u interakciji s drugima. Djeca trebaju biti motivirana razmišljati i razgovarati o različitim temama, postavljati pitanja i pronalaziti odgovore, važno je poticati ih da govore o sebi i drugima te da spoznaju kako je bitno izraziti svoje mišljenje, ali i uvažiti tuđe. Dijete rane predškolske dobi kroz igru će najlakše spoznati svijet, a sama igra motivirat će ga na izražavanje misli i osjećaja, kao i na divergentno mišljenje. Nezainteresiranost djece potaknula me je da u njihovo predškolsko okruženje uvedem promjene. Opremljenost prostora i kutića nije gomilanje raznih sredstava i igara već osmišljena bogata sredina koja je u funkciji razvoja djeteta i njegovih trenutačnih interesa. Zadaća odgojitelja je da prati i procjenjuje potrebe djece kako bi stvorio kvalitetno ozračje u skupini te poticajno okruženje za učenje i igru u dječjem vrtiću. Uporabom jezičnih igara odgojitelji i roditelji mogu na jednostavan i zabavan način potaknuti dijete na komunikaciju slušanje, ponavljanjem, reagiranjem na pitanja, ali i neverbalnom komunikacijom. Ono što je zajedničko svim praktičarima koji se u svom radu susreću s djecom rane predškolske dobi je da prihvaćaju ono što djeca rade te ih usmjeravaju, potiču, ne ograničavaju, ali i nadograđuju njihove interese. Uspješan rad s djecom ove dobi svakako donosi mnoštvo razumijevanja, prvenstveno načina na koji uče, a zatim i onoga što je poticajno za njihov jezično–govorni, socijalni i emocionalni razvoj. Dječji vrtić je za djecu njihov drugi dom u kojemu oni žive, rastu, razvijaju se i spoznaju svijet. Odgojitelji imaju važnu ulogu u životu djeteta stoga je važno da komunikacija između odgojitelja i djeteta bude nesputana, spontana i zdrava, a osim toga, važno je omogućiti djetetu prostor za govor unutar skupine kako bi djeca razvijala svoje komunikacijske vještine. Ukoliko se odgojitelj potruži osigurati djetetu "prostor za govor" dijete će se osjećati slobodno, prihvaćeno i motivirano, bit će spremno izraziti svoje mišljenje i stavove te bez straha da će biti ismijano ili neshvaćeno. Pohvala je najvažnija u poticanju djeteta na govor i komunikaciju, ona oslobađa dijete straha od govorenja i oslobađa komunikaciju u novoj okolini. U predškolskom razdoblju djeca se najbolje socijaliziraju, razvijaju suradnički odnos sa odgojiteljem i svojim vršnjacima, spoznaju koliko je važno slušati druge dok govore i razvijaju samopouzdanje dok ostali slušaju njihov govor. Dobro razvijene vještine slušanja i govorenja usvajaju se spontano i važan su preduvjet za razvoj početnoga čitanja i pisanja.

11. LITERATURA

1. Bakota, K., Dulčić, A. (2016), *Vrtuljak Igara*, Zagreb: Školska knjiga
2. Čudina-Obradović, M. (2004) *Kad kraljevna piše kraljeviću*, Zagreb: POU Korak po korak
3. Čudina-Obradović, M. (2014) *Psihologija čitanja*, Zagreb: Golden marketing
4. Čudina – Obradović, M. (1995) *Igrom do čitanja*, Zagreb, Školska knjiga
5. Einon, D. (2007), *Igre i učilice*, Zagreb: Profil
6. Grginič, M. (2007), *Život i škola : časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja, Što petogodišnjaci znaju o pismenosti*, Vol. (LIII No. 17)
7. Herljević, I., Posokhova, I. (2007), *Govor, ritam, pokret*, Zagreb: Ostvarenje
8. Lenček, M., Užarević, M., *Rana pismenost- vrijednost procjene*, Izvorni znanstveni rad
9. Matić, Z. (2018), *Pripremno razdoblje u nastavi početnoga čitanja i pisanja*, diplomski rad
10. Milevoj Klapčić, M. (2009), *Razvijanje predčitalačkih navika u djece predškolske dobi s osvrtom na radionicu za roditelje održanoj u Dječjem vrtiću "Pjerina Verbanac" u Labinu* : (diplomski rad)
11. Moomaw, T., Hieronymus B. (2008), *Igre čitanja i pisanja*, Buševac: Ostvarenje
12. Peti – Stanić, A., Velički, V. (2009), *Jezične igre za velike i male*, Zagreb: Alfa
13. Rade, R. (2015), *Mala djeca s komunikacijskim teškoćama I*, Zagreb: FoMa
14. Sočo-Petrović, B. (1997) *Dijete, odgajatelj i slikovnica*, Zagreb: Alinea
15. Starc, B. (2004), *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi: priručnik za odgojitelje, roditelje i sve koji odgajaju djecu predškolske dobi*, Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga
16. Stöcklin – Meier, S. (2011), *Rukicama gore, nogicama dolje RASTIMO BOLJE*, Split: Harfa
17. Šego, J. (2009), Utjecaj okoline na govorno-komunikacijsku kompetenciju djece; jezične igre kao poticaj dječjem govornom razvoju, *Govor*, Vol. (26), (119-149)
18. Šmit, M.B., (2001), *Glazbom do govora*, Zagreb: Haid
19. Vaskevich, E., (2011), *Velika knjiga razvojnih aktivnosti od rođenja do 3.godine*, Zagreb: Planet Zoe
20. Velički, V. (2009), Poticanje govora u kontekstu zadovoljenja dječjih potreba u suvremenom dječjem vrtiću, *Metodika*, Vol. (10), (233-247).

21. Vidović, A. (2018), *Predčitačke vještine u dječjem vrtiću*, završni rad: sveučilište u zagrebu učiteljski fakultet odsjek za odgojiteljski studij (Čakovec).